

О.В. ЛИСЕНОК,
д.е.н., доцент, в.о. завідувача кафедрою фінансів та фінансово-економічної безпеки,
Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі

Методичні засади оцінки соціально-економічної ефективності банківських установ

Розкрито основні засади сучасної методики розрахунку показників, що характеризують соціально-економічну ефективність банків, визначено її недоліки та переваги. Досліджено, проаналізовано та зроблено розрахунки і висновки щодо соціально-економічної ефективності банківської системи України.

Ключові слова: банк, соціально-економічна ефективність, кредити, депозити, функції банківської системи.

А.В. ЛЫСЕНКО,
д.э.н., доцент, и.о. заведующего кафедрой финансов и финансово-экономической безопасности,
Украинский государственный университет финансов и международной торговли

Методические основы оценки социально-экономической эффективности банковских учреждений

Раскрыты основные принципы современной методики расчета показателей, характеризующие социально-экономическую эффективность банков, определены ее недостатки и преимущества. Исследованы, проанализированы и сделаны расчеты и выводы по социально-экономической эффективности банковской системы Украины.

Ключевые слова: банк, социально-экономическая эффективность, кредиты, депозиты, функции банковской системы.

O. LYSENOK,
d.e.s., associate professor acting Head of the Department of Finance and the financial and economic security
Ukrainian State University of Finance and International Trade

Methodical bases of an estimation of social and economic the effectiveness of banking institutions

The basic principles of modern methods of calculating indicators of the socio-economic efficiency of banks, to its advantages and disadvantages. Studied, analyzed and made calculations and conclusions about the socio-economic efficiency of the banking system of Ukraine.

Keywords: bank, socio-economic efficiency, loans, deposits, functions of the banking system.

Постановка проблеми. В останньому десятилітті проблеми оцінки соціально-економічної ефективності банківських інститутів стали досить актуальними і часто досліджуються у світовій та вітчизняній економічній літературі, проте вирішення цієї проблеми залишається й досі не повністю вирішеним завданням у теоретичному та практичному аспектах.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Над проблематикою банківської системи та її роллю у соціально-економічному розвитку країни працювало чимало вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема З.В. Герасимчук, Н.І. Корецька, Н.С. Різник, С.М. Ільєсов, О.Д. Вовчак, О.О. Примостка, С.Б. Єгоричева, І.П. Сенищ та ін. Проте у вітчизняній банківській практиці остаточно ще не сформовано єдиних підходів щодо швидкого та ефективного оцінювання соціально-економічної ефективності банківської діяльності.

Мета статті. Дослідити необхідність аналізу показників соціально-економічної ефективності банку та розглянути основні методики розрахунку цих коефіцієнтів.

Виклад основного матеріалу. На відміну від економічної ефективності соціальну ефективність значно важче оцінити через відсутність науково обґрунтованої та загально визначеної методики оцінки її рівня, а також складність дослідження самих соціальних процесів.

У зв'язку з чим відзначимо, що результати ефективності соціально-економічної діяльності банку проявляються у:

- зростанні його конкурентоспроможності;
- формуванні позитивного іміджу банку в суспільстві;

- підвищенні довіри до банківської установи від існуючих і потенційних клієнтів та власних працівників;

- залученні додаткових інвестицій;
- покращенні взаємовідносин з громадськістю та державною владою;

- підвищенні рівня корпоративної культури тощо.

Таким чином, соціально-економічна ефективність є складною узагальнюючою характеристикою про діяльність банку і не може бути оцінена одним чи декількома автономними показниками.

З урахуванням об'єкта нашого дослідження та спираючись на основні принципи системності зазначимо, що соціально-економічна ефективність проявляється на різних рівнях банківської діяльності, серед яких основними є банківська система в цілому та окрема банківська установа. Відповідно до цього оцінка соціально-економічної ефективності банківської діяльності вимагає вдосконалення методики розрахунку певних показників та коефіцієнтів на цих організаційно-функціональних рівнях. Така методика оцінювання соціально-економічної ефективності банківської діяльності має базуватися на певному аналітичному інструментарії, що дозволить адекватно визначати ефективність цієї діяльності та дасть можливість порівнювати цю ефективність. Тому для кожного з рівнів необхідно розробити та визначити окрему методику оцінки соціально-економічної ефективності банківської діяльності, а потім сформувати цілий комплекс відповідних показників та методів її дослідження.

З приводу цього підкреслимо, що для забезпечення вирішення основних соціально-економічних завдань банківська

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

система виконує три основні функції: розрахункову, депозитну (ощадну) та кредитну.

В основі першої функції лежить посередництво банків при здійсненні клієнтами платежів та розрахунків. Будучи фінансовими посередниками, банківські установи здійснюють такі основні операції, як прийняття грошей від клієнтів на поточні рахунки для забезпечення їх платежів та тимчасового зберігання таких коштів, перерахування грошових коштів за дорученнями клієнтів на інші банківські рахунки у зв'язку із здійсненням ними безготівкових платежів тощо. Тобто соціально-економічна ефективність виконання розрахункової функції визначається ступенем задоволення вимог клієнтів за поточними платежами.

Депозитна функція полягає у залученні та позиченні тимчасово вільних фінансових ресурсів від усіх суб'єктів ринкової економіки з метою накопичення таких ресурсів та перетворення їх у позиковий капітал. Ефективність виконання даної функції визначається соціально-економічною спрямованістю депозитної політики банку.

Кредитна функція базується на тому, що завжди існує потреба у позиковому капіталі, її виконання забезпечується банками за допомогою ефективного механізму створення кредитних засобів обігу, а соціально-економічна ефективність цієї функції визначається ступенем задоволення потреб суб'єктів підприємництва у кредитах.

Таким чином, окреслені вище функції виражають специфіку соціально-економічної діяльності банківських установ, ефективність якої характеризується рівнем виконання цих функцій і яка визначається за результатами аналізу непрямих макроекономічних показників. До останніх можуть належати: обсяги кредитування економіки країни; сума власного капіталу, залучених та позичених коштів банківських установ; співвідношення робочих активів банків та ВВП тощо. Тому для оцінки соціально-економічної ефективності банківської діяльності на макроекономічному рівні пропонується застосовувати відносні показники (табл. 1), динамічний аналіз яких дасть можливість оцінити певний ступінь досягнення соціально-економічної ефективності банківською системою.

Звертаючись до розгляду другого організаційно-функціонального рівня прояву соціально-економічної ефективності банківської діяльності, нагадаємо, що він представлений окремою банківською установою, соціально-економічна ефективність якої визначається ступенем задоволення потреб суспільства у фінансових послугах та банківських операціях.

Фінансово-економічна діяльність банків за своєю суттю є досить ризикованою, оскільки жодна банківська установа не зможе повністю уникнути впливу таких основних ризиків, як кредитний, валютний, процентний, ринковий та ризик ліквідності. У зв'язку з цим зауважимо, що занадто ризикове ведення банківського бізнесу негативно позначається на соціально-економічній ефективності банківської установи,

оскільки імідж банку погіршується, знижується довіра населення до банку, а отже він не зможе повною мірою виконувати своє соціальне призначення. Основний висновок з вищевикладеного полягає в тому, що у процесі оцінки соціально-економічної ефективності банківської діяльності необхідно враховувати не тільки її фінансові результати, а й аналізувати ризики, що впливають на фінансово-економічну діяльність банку, а також оцінювати ступінь задоволення ним суспільних потреб.

Отже, узагальнення результатів проведеного вище дослідження показує, що соціально-економічна ефективність банківської діяльності проявляється на двох основних рівнях, які не можуть бути повністю самостійними, адже кожен з них суттєво впливає на процес та результати соціально-економічної діяльності один одного.

Слід також звернути увагу й на те, що на оцінку соціально-економічної ефективності банківської діяльності впливають окремі особистісні інтереси певних зацікавлених осіб. У зв'язку з цим зауважимо, що неможливо оцінити єдину соціально-економічну ефективність, наприклад для акціонерів та для клієнтів банку, оскільки кожна група зацікавлених осіб орієнтується на різні соціально-економічні показники діяльності банку.

Таким чином, широкий діапазон інтересів зацікавлених в ефективній соціально-економічній діяльності банківської установи осіб формує значну кількість підходів до її оцінки, в яких найчастіше використовується метод коефіцієнтів, що ґрунтується на виборі та обчисленні певної кількості абсолютних і відносних показників. Проте навіть використання розроблених універсальних методик не може повністю влаштувати всі зацікавлені сторони, які іноді мають не зовсім спільні або навіть протилежні інтереси.

Отже, вибір методів оцінки соціально-економічної ефективності банківської діяльності залежить від осіб, які її здійснюють, і тому така оцінка може бути різноспрямованою залежно від суб'єктів здійснюваного аналізу. Проте, зважаючи на різні цілі, всі суб'єкти аналізу мають спільний інтерес, оскільки вони зацікавлені першою чергою в ефективній фінансово-економічній діяльності банківської установи. У зв'язку з цим зауважимо, що для оцінки соціально-економічної ефективності банківської діяльності можуть використовуватись схожі методичні та методологічні підходи, що й для оцінки фінансово-економічної діяльності банку.

Таким чином, оцінка соціально-економічної ефективності банківської діяльності є одним із найважливіших завдань аналізу, вирішення якого в основному ґрунтується на застосуванні методу коефіцієнтів, сутність якого полягає у побудові системи взаємозв'язаних показників, які всебічно та комплексно характеризують стан і динаміку об'єкта дослідження.

Слід також зазначити, що для оцінки соціально-економічної ефективності банківської діяльності доцільно проводити такі послідовні етапи:

Таблиця 1. Основні показники, що характеризують соціально-економічну ефективність банківської системи

Функція банківської системи	Показник
Розрахункова	1) оборотність платежів; 2) обсяг коштів на поточних рахунках;
Депозитна (ощадна)	1) обсяг та структура депозитів фізичних осіб;
Кредитна	1) частка виданих кредитів у активах;

- 1) обрати основні коефіцієнти для здійснення оцінки соціально-економічної ефективності банківської установи;
- 2) обчислення кожного показника у звітному і базовому періодах, що увійшов до створеної системи коефіцієнтів;
- 3) аналіз змін коефіцієнтів у досліджуваних періодах;
- 4) загальна оцінка соціально-економічної ефективності діяльності банківської установи за сукупністю розрахованих коефіцієнтів.

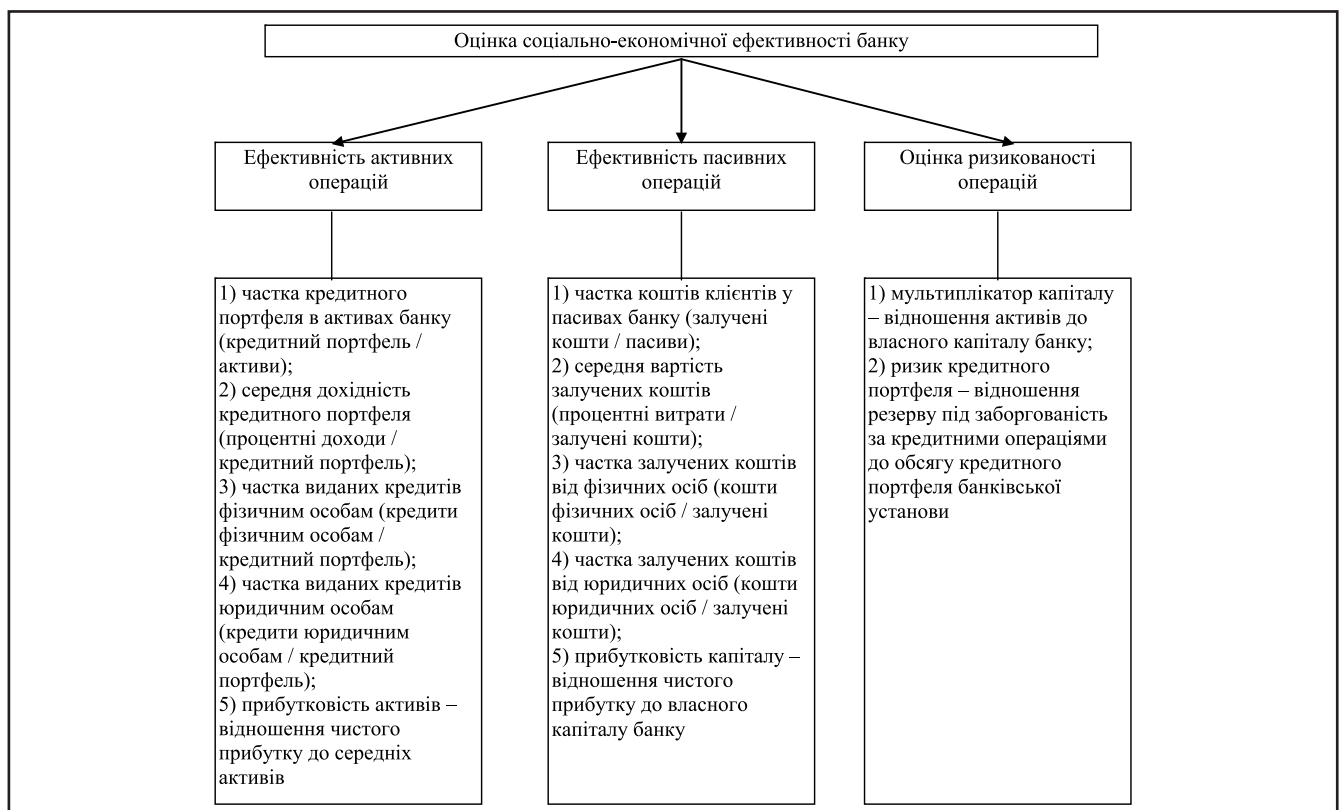
Фінансово-економічна діяльність банківських установ реалізується через комплекс різноманітних операцій, здійснення яких, в кінцевому підсумку, приводить до отримання певного фінансового результату. Від того, наскільки ефективно здійснюються ці банківські операції, залежить і оцінка загальної соціально-економічної ефективності банківської діяльності, схема та послідовність проведення якої наведена на рисунку.

Слід також зауважити, що згідно з теорією ефективності економічної діяльності до основних організаційних засад, реалізація яких забезпечує соціально-економічну ефективність банківських установ, можна віднести засади, які пов'язані з максимізацією масштабів надання банківських послуг та мінімізацією витрат на їх виконання. І у зв'язку з тим, що фінансово-економічна діяльність сучасних банків є досить різноманітною та містить різні форми і види кредитів та депозитів, пропонувані юридичним чи фізичним особам, здатність самостійно здійснювати оцінку соціально-економічної ефективності банківської діяльності, використовуючи загальновідомі коефіцієнти та показники, є незаперечною необхідністю.

Для оцінки соціально-економічної ефективності банківської системи, з погляду залучення та використання фінансових ресурсів, розрахуємо у динаміці основні показники, що наведені у табл. 2.

Як свідчать дані табл. 2, протягом 2005–2014 років частка коштів клієнтів у пасивах банків в середньому становила 50%, причому найвище її значення спостерігається у 2006 році – 62,54%, а найнижче у 2010 році – 36,94%. Негативною тенденцією для банків є зростання протягом 2005–2010 років середньої вартості залучених коштів з 9,53 до 20,10%, тобто на 10,57 п.п., проте починаючи з 2011 року вартість залучених вітчизняними банками коштів поступово починає знижуватися і у 2014 році становила 12,10%. Питома вага залучених коштів від фізичних осіб у депозитному портфелі банківських установ протягом аналізованого періоду поступово зростала за рахунок зниження питомої ваги залучених коштів від юридичних осіб, частки яких у 2014 році становили 64,86 і 35,14% відповідно. Таким чином, соціально-економічна ефективність вітчизняних банків у частині пасивних операцій спрямована в основному на роботу з населенням та наданням йому максимально можливої кількості банківських послуг.

Що стосується активних операцій, то питома вага кредитного портфеля в активах банків зростала протягом 2005–2008 років, але останніми роками спостерігається зниження частки кредитного портфеля в активах, яка у 2014 році становила 71,31%, що пов'язано з обережною соціально-економічною діяльністю банківських установ у сфері надання кредитних послуг. Особливо слід зазначити зниження питомої ваги наданих кредитів фізичним особам на 15,53 п.п. порівняно з 2008 роком, яка становила у 2014 році 18,41%. Відповідно зросла частка виданих кредитів юридичним особам: у 2014 році становила 76,67%. Таким чином, соціально-економічна ефективність вітчизняних банків в частині активних операцій спрямована першою чергою на задоволення попиту на кредити з боку суб'єктів, які здійснюють підприємницьку діяльність.

Основні аналітичні показники для аналізу та оцінки соціально-економічної ефективності банківської установи

Таблиця 2. Основні показники соціально-економічної ефективності банківської системи України*

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Частка коштів клієнтів у пасивах банків, %	60,54	62,54	53,79	45,96	38,57	36,94	44,03	46,71	50,26	52,32
Середня вартість залучених коштів, %	9,53	8,15	9,06	10,39	14,23	20,10	14,81	12,08	12,04	12,10
Частка залучених коштів від фізичних осіб, %	50,66	54,23	57,97	59,35	59,70	64,58	65,27	62,18	64,25	64,86
Частка залучених коштів від юридичних осіб, %	49,34	45,77	42,03	40,65	40,30	35,42	34,73	37,82	35,75	35,14
Частка кредитного портфеля в активах банків, %	72,35	73,12	79,28	80,98	85,55	84,90	80,14	78,28	72,33	71,31
Середня дохідність кредитного портфеля, %	13,95	12,17	11,22	10,47	11,15	15,93	15,01	13,73	14,42	14,26
Частка виданих кредитів фізичним особам, %	15,02	21,20	28,83	31,65	33,94	29,78	24,71	21,16	19,84	18,41
Частка виданих кредитів юридичним особам, %	74,98	69,71	62,21	56,90	59,65	63,56	67,32	70,39	74,72	76,67

* Складено та розраховано на основі даних [1; 2].

Висновки

Результати проведеного дослідження свідчать про достатній рівень соціально-економічної ефективності банківської системи, яку слід досліджувати за окремими напрямками фінансово-економічної діяльності кожної банківської установи.

Отже, з огляду на все сказане вище, можемо зробити висновок, що соціально-економічну ефективність банківської діяльності неможливо повністю оцінити через певну кількість показників, оскільки в процесі дослідження та аналізу використовуються різноманітні коефіцієнти залежно від інтересів зацікавлених осіб. Тому одне з найважливіших завдань, що постає перед банківською установою, полягає у формуванні універсальної методології [3] та методики [4] оцінки її соціально-економічної ефективності.

Список використаних джерел

1. Основні показники діяльності банків України [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>
2. Дані фінансової звітності банків України [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>
3. Лисенок О.В. Методологія оцінки соціально-економічної ефективності банківської діяльності / О.В. Лисенок // Наука і сучасність: виклики глобалізації: міжнар. конф., 25 травня 2013 р.: тези доп. – К.: Центр наукових публікацій, 2013. – Ч. 1. – С. 86–89.
4. Лисенок О.В. Динамічна модель оцінки соціально-економічної ефективності банківської діяльності / О.В. Лисенок // Соціальні, економічні та фінансові проблеми в умовах глобалізації / Міжнар. наук.-практ. конф., 7 березня 2014 р., м. Сімферополь: тези доп. – Сімферополь: НО Economics, 2014. – С. 114–117.

УДК 330.352.2

О.В. ГУК,
аспірант, НДЕІ Мінекономрозвитку і торгівлі України

Взаємозв'язок показників і факторів конкурентоспроможності національної економіки

У процесі глобалізації світових економічних процесів підвищується роль окремих національних економік, формуються порівняльні переваги розвитку тієї чи іншої країни, забезпечується їх конкурентоспроможність. Саме тому варто наголосити на важливості підвищення конкурентоспроможності кожної окремої країни виходячи з внутрішнього її потенціалу. Вважаємо, що вказаний економічний потенціал дійсно нерозривно пов'язаний зі сталим розвитком економіки. Сталий розвиток вже є основою формування політик країн ЄС та багатьох інших країн світу, в тому числі пострадянських, таких як Республіка Білорусь, Киргизстан, Узбекистан, Казахстан та інших, де прийняті національні стратегії сталого розвитку, впроваджуються механізми зеленої економіки. Україна таким чином опиняється осторонь загальновізаного світовою спільнотою курсу розвитку.

Дослідження економічних явищ і процесів, особливо тих, які носять динамічний характер, сьогодні неможливі без використання певних економічних показників, методів і моделей. У зв'язку з цим постає необхідність пошуку ключових факторів сталого розвитку, які б могли бути покладені в основу такого моделювання та могли вказувати на конкретний результат підвищення конкурентоспроможності країни.

Ключові слова: конкурентоспроможність, фактори комплексного розвитку, базові стандарти, фінансова система, іноземні інвестиції, державний борг, інфляція, конкурентоспроможність системи охорони здоров'я, конкурентоспроможність системи освіти, науки, оцінка конкурентоспроможності.

О.В. ГУК,
аспірант, НИЭИ Минэкономразвития и торговли Украины

Взаимосвязь показателей и факторов конкурентоспособности национальной экономики

В процессе глобализации мировых экономических процессов повышается роль отдельных национальных экономик, формируются сравнительные преимущества развития той или иной страны, обеспечивается их конкурентоспособность. Именно поэтому стоит отметить важность повышения конкурентоспособности каждой отдельной страны исходя из внутреннего ее потенциала. Считаем, что указанный экономический потенциал действительно неразрывно связан с устойчивым развитием экономики. Устойчивое развитие уже является основой формирования политик стран ЕС и многих других стран мира, в том числе постсоветских, таких как Республика Беларусь, Киргизия, Узбекистан, Казахстан и